
Kommentarer till 2020 års taxestatistik

Rapport
juni, 2020

Svenskt
Vatten

Kommentarer till 2020 års taxestatistik

Rapport
juni, 2020

Svenskt
Vatten

Svenskt Vatten AB

POSTADRESS BOX 14057, 16714 Bromma

BESÖKSADRESS Gustavslundsvägen 12, 16751 Bromma

TELEFON 08-506 002 00

E-MAIL svensktvatten@svensktvatten.se

www.svensktvatten.se

Svenskt Vatten påtar sig inget ansvar för
eventuella felaktigheter, tryckfel eller
felaktig användning av denna rapport.

COPYRIGHT Svenskt Vatten AB, 2020

GRAFISK FORM Nils Jarlsbo, Small World

UTGÅVA 1, juni 2020

Sammanfattning

Trots att medelvärdet av VA-taxornas ökning i år är tillbaka på 4 procent är det fortfarande långt kvar till nivåer som motsvarar VA-verksamheternas verkliga behov. Svenskt Vatten anser att den långsiktiga planeringen behöver stärkas avsevärt gällande förnyelse-och investeringsbehov, vilket sedan behöver mötas av politisk beredskap och beslut för ökande taxor de kommande åren.

I år kan man se ett svagt trendbrott för VA-taxorna. Ökningen av brukningsavgiften 2020 var 4 procent vilket innebär att avgiften åter kommit upp till samma ökningstakt som år 2014. Det är dock fortfarande en blygsam och otillräcklig ökning som är för låg i förhållande till verkliga investeringsbehov. Analyser utifrån nödvändig investeringsnivå och generella kostnadsökningar visar på ett betydande gap mellan taxehöjning och verkligt investeringsbehov.

En del av förklaringen till de begränsade taxeökningarna kan vara låga räntor, men det finns även andra och troligen mer signifikanta faktorer. Ett flertal kommunala VA-organisationer är för små för att kunna avsätta tillräckliga personalresurser för investerings- och förnyelseplanering samt för långsiktiga ekonomiska planer. Organisationerna är dimensionerade för en tid då investeringar redan var gjorda och fokus låg på drift av anläggningarna. Erfarenheter visar att när organisationer stärks, till exempel genom olika samverkanslösningar, ökar investeringstakten och eftersatta behov kan således börja åtgärdas.

Brukningsavgifterna bör stiga de kommande åren, av flera skäl:

- Investeringar i VA-infrastrukturen behöver öka.
- Eftersom investeringar görs i till stor del avskrivna anläggningstillgångar blir den relativa effekten på VA-taxan stor.
- Ökande kapitalkostnader och stigande räntor gör VA-taxan mer räntekänslig.

Det är viktigt att framhålla att höjda taxor inte är något självändamål och de återhållsamma höjningarna som genomförts speglar en stark vilja ute hos kommunernas förtroendevalda och tjänstemän att värna om VA-abonnenternas pengar. Taxan är inte heller rätt mått på genomförda åtgärder utan endast en konsekvens av dessa. Sammantaget kan det dock konstateras att de senaste årens taxehöjningar är alldeles för låga i förhållande till behoven av investeringar för en långsiktigt robust, hållbar och miljöriktig hantering av vatten och avlopp. Fler kommuner behöver se över sina investeringsbehov och upprätta investeringsplaner för ett långsiktigt hållbart VA. Som en konsekvens av detta finns behov av betydligt större taxehöjningar kommande år.

En kombinerad analys av taxestatistik och de senaste årens resultat i Svenskt Vattens undersökningar *Hållbarhetsindex* och *VASS Drift* pekar på två möjliga förklaringar till den fortsatta låga taxeökningen. Dels har många VA-organisationer för låg kapacitet för att kunna planera och genomföra nödvändiga investeringar och dels är ägarstyrningen, genom dialog mellan verksamhetsledning och politiska beslutsfattare, för svag.

Precis som tidigare år är spridningen mellan taxenivåer i olika kommuner stor. Detta beror på de mycket olika förutsättningar som finns, där mindre kommuner behöver betydligt mer infrastruktur per betalande och där exempelvis kustkommuner kan behöva

---

speciallösningar. När investeringarna ökar kommer dessa av samma skäl bli dyrare per ansluten brukare i mindre kommuner. Det är därför viktigt att uppmärksamma de tekniska och ekonomiska utmaningar som finns när det gäller kommunalt VA i glesbygd.

Även för anläggningsavgifter är taxehöjningen i år större än för 2019, bland annat eftersom färre kommuner lämnar taxan oförändrad. För anläggningsavgifter är dock utgångspunkten delvis en annan. Här väljer kommunerna graden av kostnadstäckning vid anslutning av tillkommande fastigheter. Den andel av kostnaden för nya anslutningar som inte täcks av anläggningsavgifter måste finansieras på annat sätt, vanligen med brukningsavgifter. När trycket i flera kommuner på nya anslutningar ökar måste kommunerna se över sin anläggningsavgift, analysera effekten på brukningsavgifterna och identifiera en samlat hållbar modell för VA-taxan.

Inledning

Svenskt Vatten sammanställer varje år taxestatistik baserat på de uppgifter som kommunerna lägger in i databasen VASS. För att förstå taxeutvecklingen över tid och kunna göra prognoser framåt är det viktigt att belysa status och framtida utmaningar för de kommunala VA-tjänsterna. Förutom taxeuundersökningen genomför Svenskt Vatten andra undersökningar i VASS som *VASS Drift* och *Hållbarhetsindex*¹. Svenskt Vatten genomför även utredningar och initierar forskningsstudier på området. Dessa utredningar och undersökningar ligger, tillsammans med den senaste taxestatistiken, till grund för slutsatserna i denna PM.

Det finns två typer av avgifter i VA-taxan: bruksavgifter och anläggningsavgifter. Bruksavgifter är en periodisk avgift för drift- och underhållskostnader, kapitalkostnader för investeringar eller andra nödvändiga kostnader för att tillhandahålla vattentjänsterna. Anläggningsavgiften är en engångsavgift för att ansluta sig till kommunalt VA. Anläggningsavgiftens storlek bestäms utifrån beräkningsgrunder som innebär att en fastighetsägare inte behöver betala mer än vad som motsvarar en genomsnittlig fastighets andel av kostnaden för att ordna VA-anläggningen.

Taxekonstruktionerna skiljer sig åt mellan kommuner. För att göra en rättvisande jämförelse görs denna för den samlade årliga avgiften för enfamiljshus ("normalvilla"), i rapporten benämnt typhus A², och flerfamiljshus, benämnt typhus B³.

---

¹ Hållbarhetsindex är en årlig undersökning som genomförs av Svenskt Vatten. Verktöget utgår ifrån 14 parametrar med underliggande frågor. Frågorna ger upphov till ett färgindex grönt (bra), gult (bör förbättras) eller rött (måste åtgärdas) och parametrarna värderas utifrån samma färgindex genom en sammanvägning av underliggande frågor. 171 kommuner deltog i 2019 års undersökning. På Svenskt Vattens hemsida finns mer information om verktöget och resultatet i en nationell sammanställning.

² "Typhus A" är ett enfamiljshus med 150 m² våningsyta inkl. garage 15 m², tomtyta 800 m², vattenförbrukning 150 m³/år. Fastigheten är ansluten till vatten, spill- och dagvatten.

³ "Typhus B" är ett flerbostadshus som är anslutet till vatten, spill- och dagvatten. Huset har 15 lägenheter, 1000 m² våningsyta, 800 m² tomtyta, vattenförbrukning 2000 m³/år och 2 st parallellkopplade vattenmätare q_n 2,5 m³/h.

De kommunala vatten- och avloppstjänsterna står inför stora utmaningar

När taxorna analyseras och diskuteras måste det göras i en större kontext än bara avgiftsnivåer: vilka utmaningar står vatten- och avloppstjänsterna inför? Hur sker finansieringen idag? Vad krävs för att säkra den långsiktiga hållbarheten?

Investeringarna behöver öka

Svenskt Vatten lät 2017 göra en studie av framtida investeringsbehov⁴ som visade på stora behov av satsningar i infrastrukturen för kommunalt VA. Studien fann att investeringsnivån var 12 miljarder årligen samtidigt som rapportens analys visar att investeringsbehoven är betydligt större än så. Vid en analys av de behov som föreligger är det erforderliga behovet vid tiden för den genomförda analysen 22 miljarder. Det är dock inte möjligt att genomföra så stora investeringsökningar på så kort tid. Därför räknar rapporten istället med att de ökade investeringarna genomförs i jämn takt under en 20-årstid. Det resulterar i en årlig investering av 16,5 miljarder per år vilket innebär en höjning på 35 procent jämfört med dagens nivå. Rapporten är den mest grundliga analysen av investeringsbehov nationellt för kommunalt VA och utgör fortsatt en viktig grund för Svenskt Vattens bedömningar och rekommendationer i frågan.

De ökade investeringarna behövs för att:

- Bygga ut ledningsnät och kapacitet till både nya bostäder och befintliga områden som idag inte har kommunalt VA, men som behöver det på grund av ökade krav på miljöskydd.
- En snabbare takt för förnyelse av ledningsnäten än vad som är fallet idag. Dagens förnysetakt behöver öka med 40 procent.
- Anpassa VA-infrastrukturen för kommande klimatförändringar.
- Säkra dricksvattenkvaliteten även på sikt genom att se till att alla vattenverk har tillräckliga barriärer (reningssteg).
- Möta nya krav på avloppsrening vad gäller till exempel läkemedelsrester och slamhantering.

Det bör framhållas att kommunalt VA fungerar bra idag. Undersökningen hållbarhetsindex visar att frågor knutna till den dagliga driften, som till exempel leveranssäkerhet och dricksvattenkvalitet, genomgående fungerar väl. Däremot behöver åtgärder vidtas för att klara av uppdraget även på sikt, främst genom förbättrad planering och ökade resurser (personella och ekonomiska) för investeringar.

---

⁴ "Investeringsbehov och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp", Svenskt Vatten, augusti 2017

Taxorna behöver höjas

Hur kommer då VA-taxorna att påverkas av dessa investeringsökningar? Effekten blir tämligen stor eftersom dagens avgifter är låga på grund av avskrivna anläggningstillgångar. Investeringsrapportens samlade bedömning är att avgifterna för kommunalt VA behöver fördubblas i dagens penningvärde under de kommande 20 åren. Därtill kommer inflation (prisökning i samhället) som läggs utöver denna nivå. Denna nivå innebär en genomsnittlig ökning av taxan med 4 procent per år utöver inflation.

Hur kan effekten på taxan bli så stor? En stor del av den verkliga kostnaden för att förse invånare med kommunalt VA beror på kapitalkostnader för genomförda investeringar i infrastruktur. Historiskt skedde dock den initiala utbyggnaden av kommunala VA-system många gånger med stöd av statliga bidrag, dessutom har anläggningstillgångar ofta skrivits av snabbare än de har bytts ut. Det innebär att dagens abonnenter inte betalar en avgift som motsvarar vad en verklig kostnad för att förse kommunen med nödvändig infrastruktur för vatten och avlopp skulle ha varit. När dagens ledningar och reningsverk successivt ersätts av nya investeringar kommer dessa dock att vara finansierade med lån på vanligt sätt. Det innebär markant ökande kostnader bara att upprätthålla dagens prestanda.

Avskrivna anläggningstillgångar har länge hållit taxorna artificiellt låga och enbart nödvändiga ersättningsinvesteringar kommer att driva taxorna uppåt i framtiden. Investeringsrapporten visar att även med ett absolut minimum av investeringar förväntas taxorna stiga med 60 procent i dagens penningvärde under 20 år.

Resultat och analys

Brukningsavgifter

Hur har brukningsavgiften förändrats under 2020?

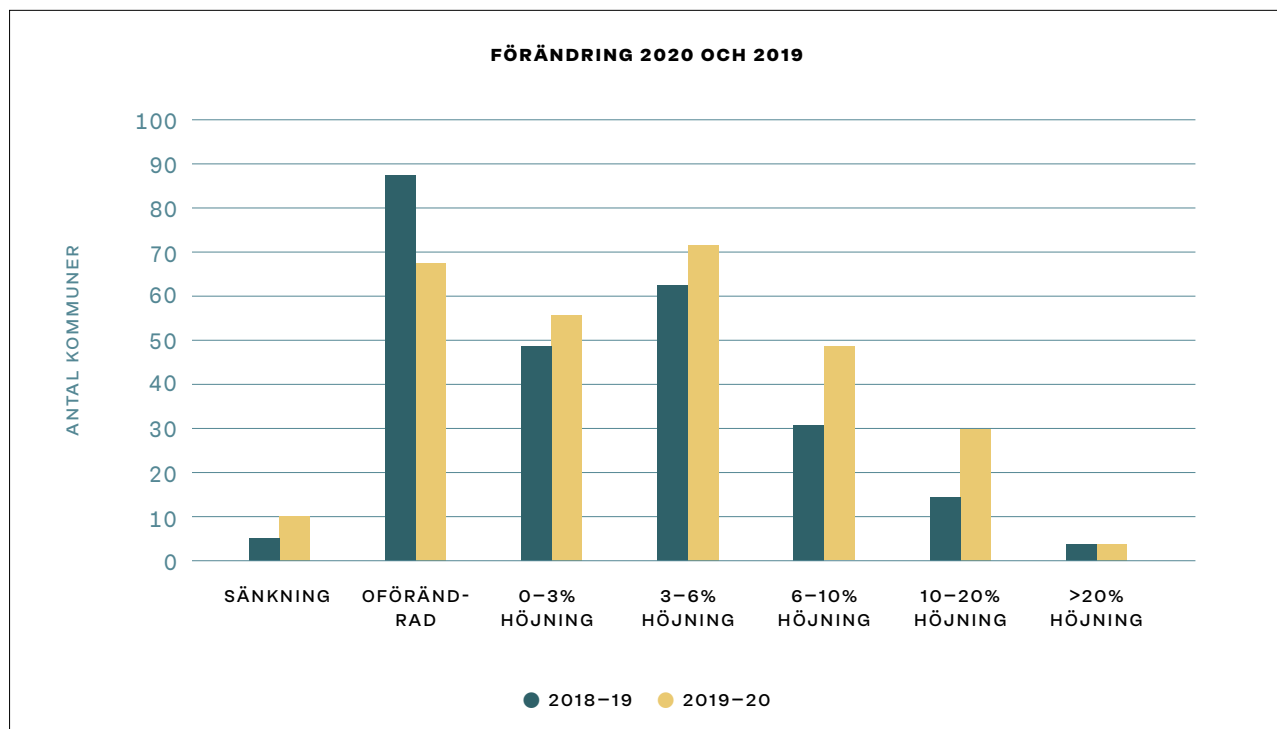
Tabell 1 sammanfattar medelvärden för den samlade brukningsavgiften för enfamiljs- respektive flerfamiljshus samt hur dessa medelvärden förändrats jämfört med år 2019.

	Medel 2020 (kr/år)	Förändring jämfört med 2019 års taxa	Kostnad per hushåll och månad (kr)
Typhus A (enfamilj)	7 828	4,0%	652
Typhus B (flerfamilj)	73 326	3,9%	407

← Tabell 1

Brukningsavgifter 2020, en sammanfattning.

Figur 1 visar hur många kommuner som gör olika grad av förändring av brukningsavgiften (jämfört som normalvilla typhus A): 2020 jämfört med 2019 och 2019 jämfört med 2018.

Jämfört med förändringen år 2019 har färre kommuner i år lämnat taxan oförändrad. Fler har höjt och fler har gjort större höjningar. Precis som för ökningen av den genomsnittliga höjningen kan det skönjas ett svagt trendbrott⁵. Det är dock fortfarande 30 procent av kommunerna som lämnar taxan oförändrad, vilket får anses vara en hög andel.

Hur ser 2020 års förändring ut jämfört med tidigare år och verkliga behov? Vad skulle en rimlig förändring av medeltaxan vara?

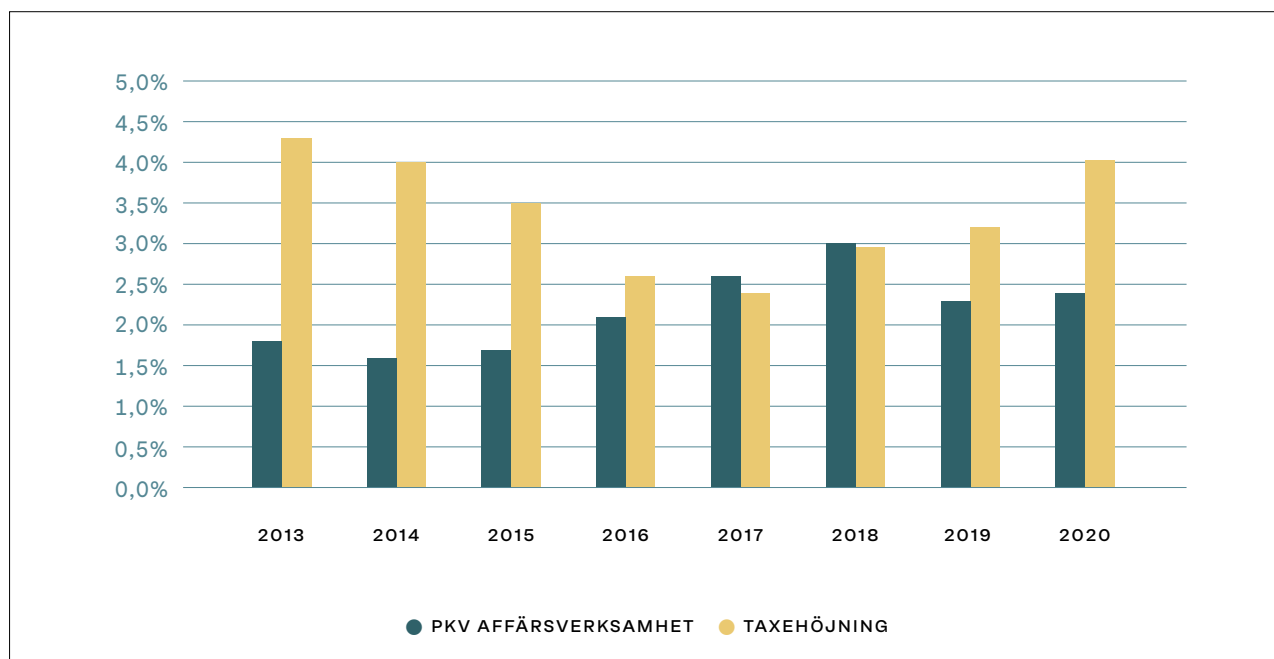
↑ Figur 1

Förändring av brukningsavgiften 2018-2019 respektive 2019-2020.

⁵ Det är även något fler som sänkt taxan. Många gånger kan det dock handla om att kommunen gjort om eller korrigerat taxan så att utfallet för just "normalvillan" blir annorlunda. Det är fortsatt en liten grupp kommuner med sänkt avgift för Typhus A.

Förutom nödvändiga taxehöjningar för de investeringsbehov som beskrivits i denna rapport krävs även generella kostnadsökningar. För denna analys används prisindex för kommunal verksamhet, PKV, som mått på generella kostnadsökningar. Detta index är framtaget av Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, och används i SKR:s egna beräkningar och beskrivning av den kommunala sektorns kostnadsutveckling. Även ett underindex för kommunal "affärsverksamhet" där VA-sektorn ingår används.

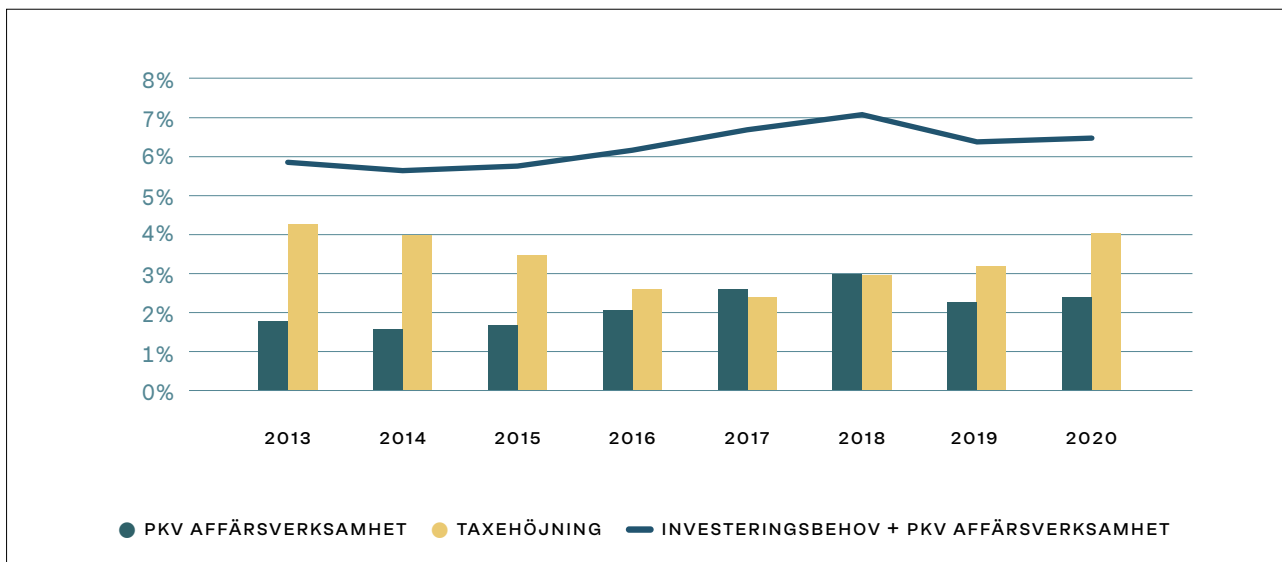
Mellan åren 2013–2017 sjönk de genomsnittliga årliga taxehöjningarna markant för att år 2017 vara lägre än PKV. Under perioden 2018–2020 syns ett svagt trendbrott. Ökningen är något större varje år, både som procentuell ökning och i jämförelse med PKV. I figur 2 visas årlig taxehöjning samt PKV för åren 2013–2020.

Delvis hänger trendbrottet i figur 2 samman med att färre kommuner lämnar taxan oförändrad, se figur 1. Ökningen är dock svag i förhållande till verkligt behov. Svenskt Vattens bedömning är fortsatt att en rimlig nivå på höjning av medelvärdet motsvarar 4 procent för ökade investeringar⁶ samt dessutom en ökning motsvarande index PKV affärsverksamhet för allmänna kostnadsökningar. Det skulle för 2020 innebära en generell höjning på 6,5 procent, alltså klart högre än årets höjning. I figur 3 nedan visas hur taxan hade utvecklats om taxehöjningarna täckt både allmänna kostnadsökningar och en årlig ökning av investeringar motsvarande 4 procent.

↑ **Figur 2**
Årlig taxehöjning
2013–2020 jämfört
med index PKV-affärs-
verksamhet (SKR).

⁶ "Investeringsbehov och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp", Svenskt Vatten, Augusti 2017

I figur 3 ovan går det att utläsa att även om det, för de tre senaste åren, syns ett litet trendbrott med taxehöjningar som stiger något är det fortfarande otillräckligt jämfört med de verkliga behoven.

Höjningarna är även låga sett i några års perspektiv. 2020 års höjning innebär att höjningen är tillbaka på samma nivå som 2014, dock är skillnaden mot PKV mindre.

Vid en nedbrytning av taxehöjningarna på olika storlekskategorier av kommuner, liksom för kommuner med VA i flerårig organisation respektive egen regi, syns inte några starka signifikanta skillnader. Möjligen har större kommuner höjt taxan något mer än mindre kommuner, men skillnaden är liten.

Skillnaden i taxor mellan olika kommuner

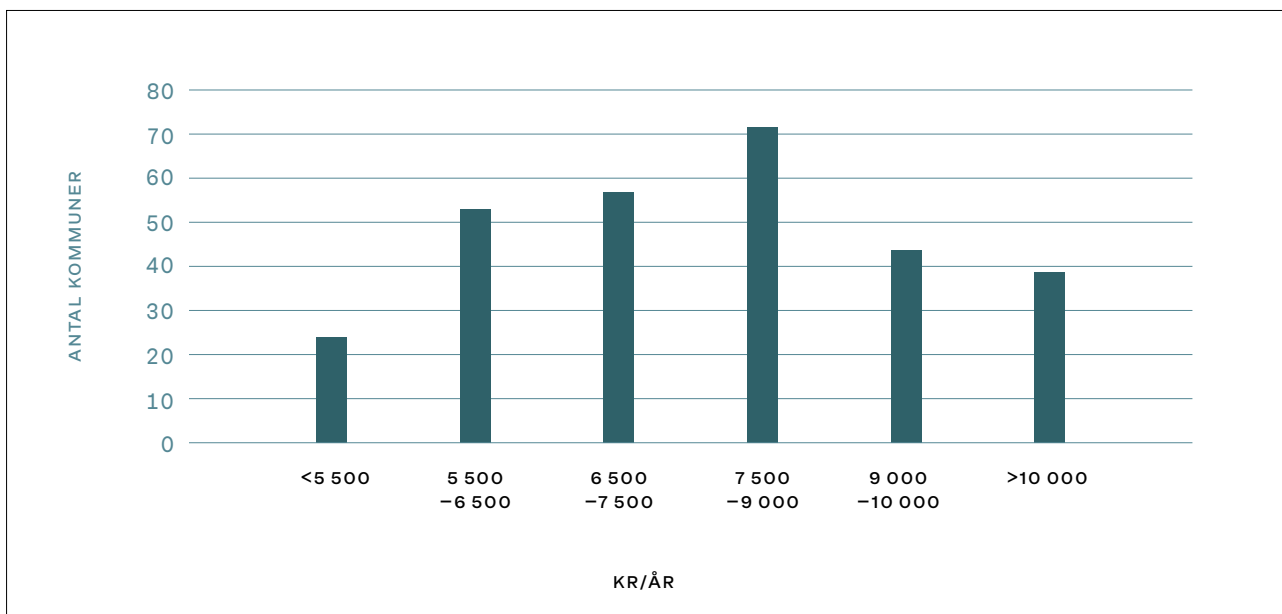
En normalvilla betalar mellan 3 247 kr och 12 885 kr i brukningsavgift per år. I figur 4 illustreras spridningen av den årliga brukningsavgiften i olika kommuner.

↑ Figur 3

Taxehöjningar jämfört med PKV affärsverksamhet och bedömt verkligt behov.

↓ Figur 4

Spridning av brukningsavgifter för en normalvilla (typhus A) mellan kommuner.

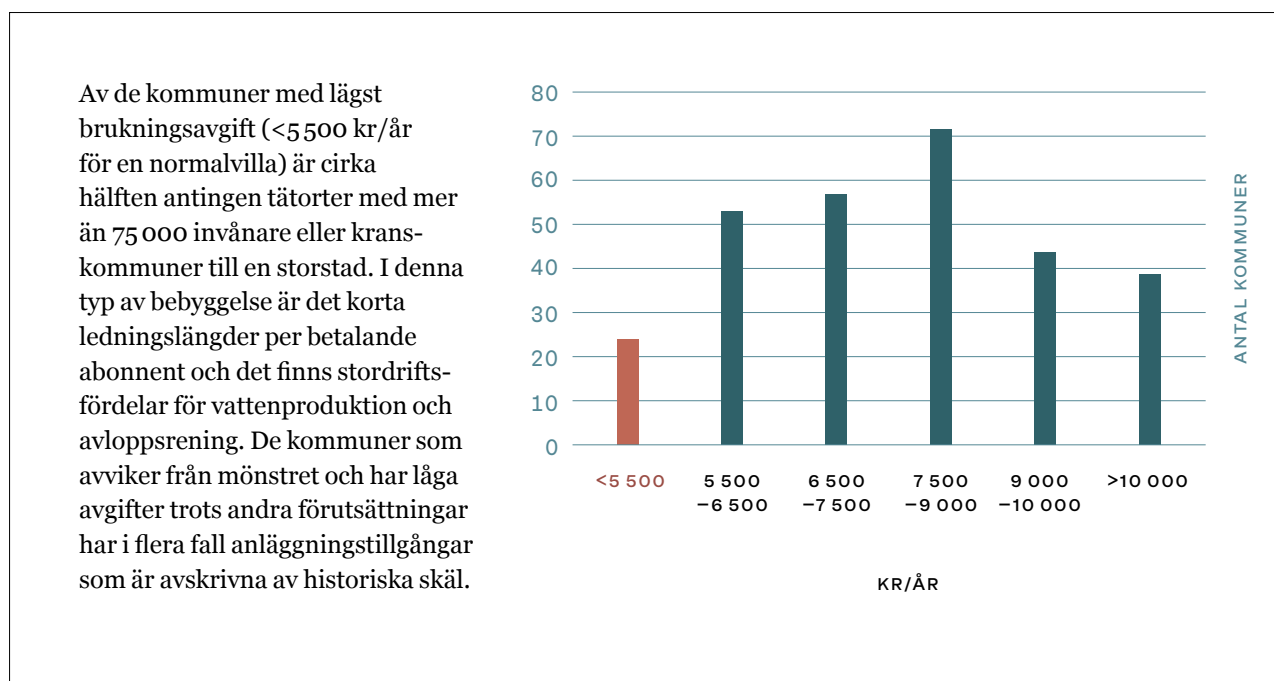

Varför är skillnaderna mellan kommunerna så stora?

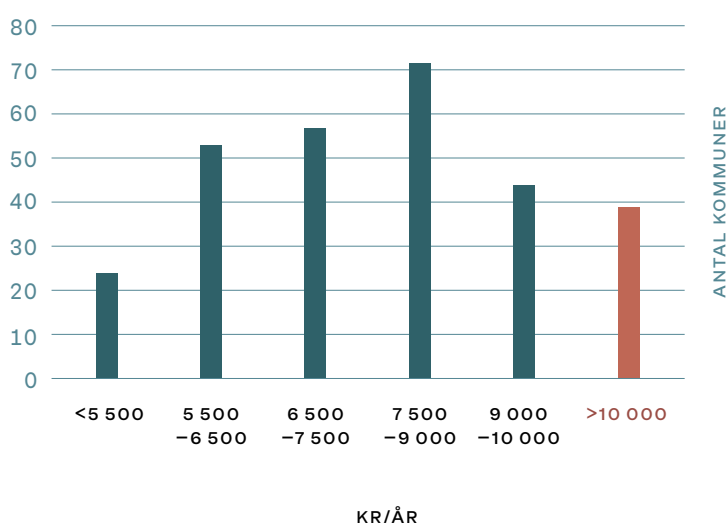
Taxor sätts i varje enskild kommun utifrån självkostnadsprincipen. Det innebär att de samlade intäkterna från taxans avgifter inte får överstiga de samlade kostnaderna för de kommunala VA-tjänsterna. Skillnaderna i avgiftsnivå beror främst på de olika förutsättningar som påverkar kostnaderna för att hantera vatten och avlopp; till exempel storlek, läge, typ av bebyggelse, avstånd, topografi, befolkningstäthet, antalet verksamhetsområden och råvattenkälla. Vidare spelar historiskt olika sätt att hantera investeringskostnader in.

Det är ett felaktigt resonemang att spridningen i avgiftsnivå alltid är en indikation på att vissa kommuner är mindre kostnadseffektiva. Vatten- och avloppstjänster måste tillhandahållas i varje enskild kommun oavsett vilka förutsättningar som finns för att göra detta till en låg kostnad. Förutsättningarna skiljer sig markant åt mellan olika kommuner. Kommuner med låg befolkningstäthet och stora avstånd har färre anslutna per meter ledning och högre kostnader per ansluten för renings- och vattenverk. Vidare kan särskilda förhållanden, som till exempel skärgård, kräva dyrare lösningar. På grund av detta är en spridning i avgiftsnivå inte en indikation på verksamhetens kostnadseffektivitet.

Vid närmare analys av vilka kommuner som har hög respektive låg taxa framträder ett tydligt mönster:

Av de kommuner med bruksavgift >10 000 kr/år för en normalvilla är nästan samtliga mindre än 18 000 invånare och/eller har en skärgård. Kommunerna är mer glesbefolkade och det krävs betydligt längre ledningar per ansluten. Dricksvatten- och avloppsreningsverk betjänar avsevärt färre personer och ibland krävs speciallösningar på grund av skärgård, långa avstånd eller topografi.

Kostnaden för investeringar och underhåll för ledningsnät är en stor del av den totala kostnaden. Det innebär att kommuner med långa ledningslängder per ansluten behöver högre avgifter för att uppnå självfinansiering. Ibland framställs det faktum att en taxa kan vara tre gånger så hög i glesbygd jämfört med storstad som något anmärkningsvärt i sig. Viktigt att beakta är då att ledningslängderna per ansluten ofta är 10–15 gånger och ibland uppemot 30 gånger längre i glesbygd.

Vid en jämförelse av avloppsrening och dricksvattenproduktion i kommunerna med högst respektive lägst taxa för en normalvilla syns ett tydligt mönster. Över hälften av kommunerna i kategorin lägst taxa får avloppet renat och/eller dricksvattnet producerat i större anläggningar, ofta genom gemensamma regionala bolag. Detta ger betydande skalfördelar och därmed lägre kostnader. De stora regionala verken finns främst där det finns förutsättningar för samordnad produktion, det vill säga i storstadsregionerna. Skillnaderna framträder tydligt vid en jämförelse av en kommun med låg respektive hög avgift. I tabell 2 redovisas en jämförelse i förutsättningar och VA-taxa för Sundbyberg och Högsby kommun.

	Sundbyberg	Högsby
Brukningsavgift normalvilla	4 690	12 053
Invånare	50 000	6 000
Anslutna till kommunalt VA	50 000	4 600
Meter vattenledning/ ansluten	1,5	27
Meter spillvattenledning/ ansluten	1,3	19
Dricksvattenproduktion	Ansluten till Norrvatten som levererar dricksvatten till 600 000 människor i norra Storstockholm	6 grundvattenverk
Avloppsrening	Ansluten till Stockholm Vatten och Avfalls avloppsrening	6 avloppsreningsverk

← **Tabell 2**

Förutsättningar och VA-taxa i Sundbyberg och Högsby.

Sundbyberg är en kranskommun till Stockholm och en av Sveriges snabbast växande kommuner, Högsby är en liten kommun i Småland. Sundbyberg har tio gånger så många anslutna på en mindre, urbaniserad yta medan Högsby är glesare befolkat. Varje betalning i Högsby måste därmed betala för upprätthållande och återinvestering av 15–18 gånger mer ledning per person. I Storstockholmsområdet har den höga befolkningstätheten möjliggjort stora regionala anläggningar för dricksvattenproduktion och avloppsrening. Sundbyberg kan därför ansluta sig till stora verk med flera hundratusen anslutna och god skalekonomi medan Högsby på grund av sina naturgivna förutsättningar har flera små vatten- och reningsverk med i snitt mindre än tusen anslutna per verk. Skillnaden i förutsättningar är således mycket stora, samtidigt gäller samma principiella utgångspunkter för när kommunalt VA ska tillhandahållas och vilka krav som ska uppfyllas.

Skillnaderna i förutsättningar mellan Sundbyberg och Högsby kan sägas vara relativt typiska för låg- respektive högtaxekommuner.

Anläggningsavgifter

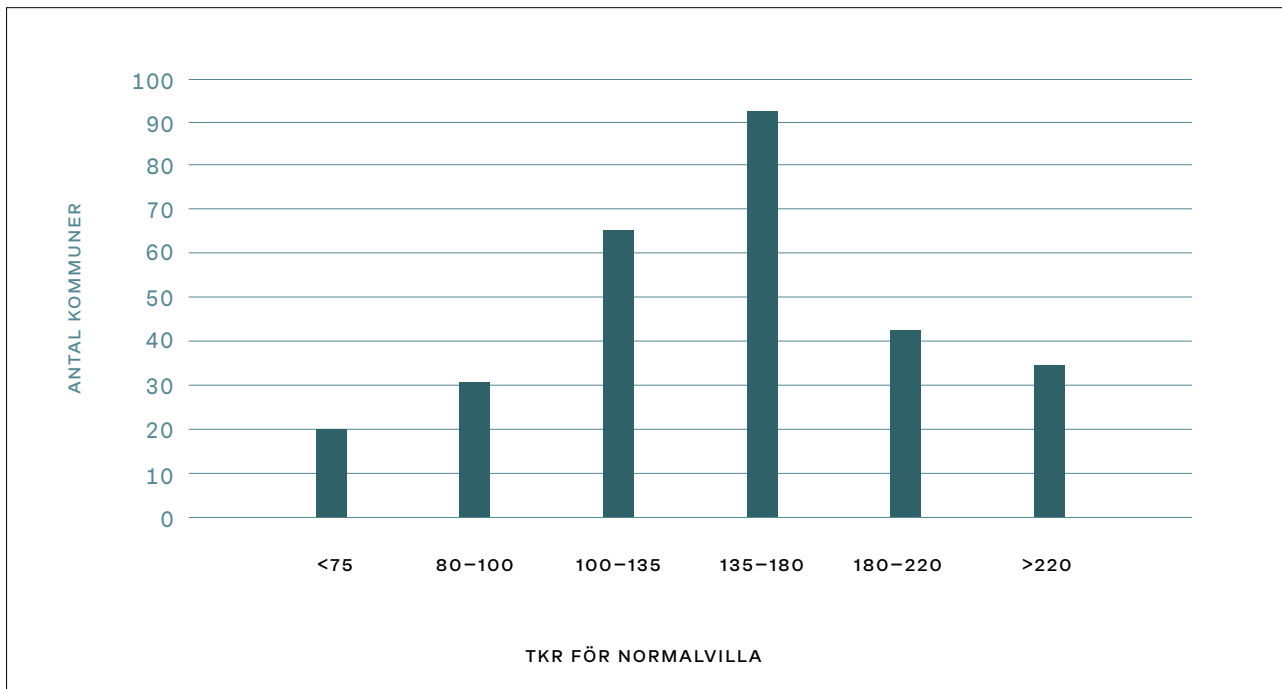
Årets anläggningsavgifter samt förändringen från år 2019 presenteras i tabell 3 nedan.

	Medel 2020	Förändring jämfört med 2019 års taxa
Typhus A (enfamilj)	150 296 kr	4,3%
Typhus B (flerfamilj)	480 272 kr	3,9%

← Tabell 3

Anläggningsavgifter 2020, en sammanfattning.

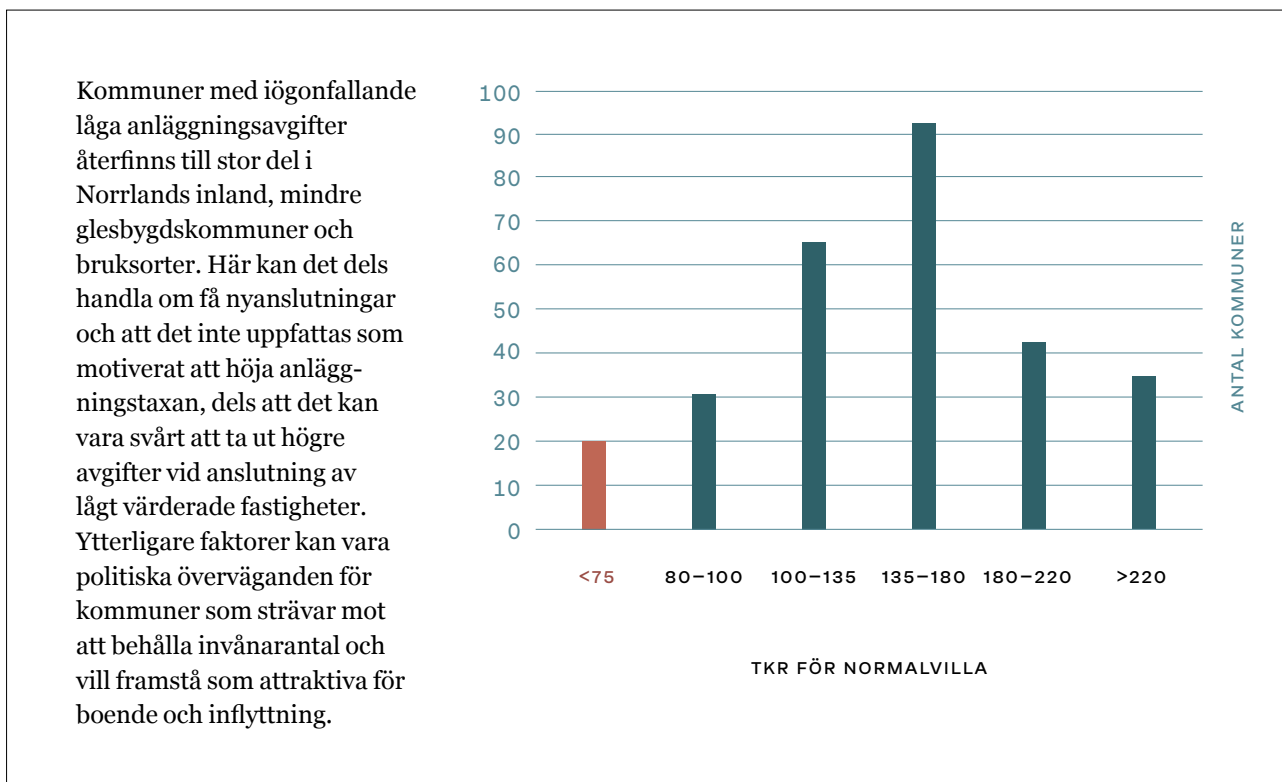
Spridningen i anläggningsavgift är stor, för en normalvilla kan den variera mellan 44 000 kr och 314 706 kr. Det finns skillnader i genomsnittlig kostnad för utbyggnad av VA, till exempel beroende på vilken typ av utbyggnad som dominerar. Den stora spridningen beror dock inte främst på skillnader i kostnader för att ansluta fastigheter, utan i första hand på hur stor andel av denna kostnad som kommunen väljer att täcka genom anläggningsavgiften. De allra flesta kommuner finansierar den resterande kostnaden genom att i praktiken skjuta till medel från framförallt intäkter från brukningsavgifter. Det är således främst de olika graderna av finansiering genom anläggningsavgifter som förklarar den stora spridningen.

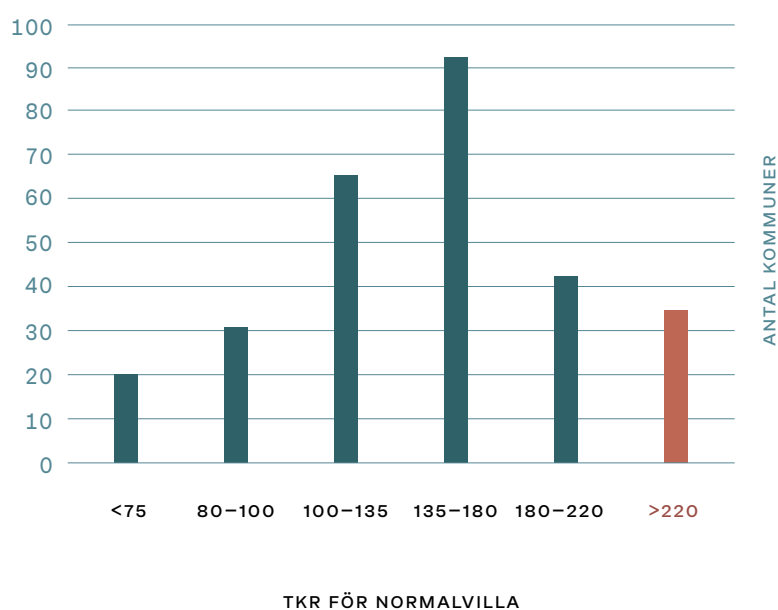
Vid närmare analys av vilka kommuner som har relativt hög respektive relativt låg anläggningsavgift framträder ett tydligt mönster:

↑ Figur 5

Spridning av anläggningsavgifter för en normalvilla (typhus A) mellan kommuner.

Kommuner med jämförelsevis högre anläggningsavgifter (högre täckningsgrad) utgörs huvudsakligen av kranskommuner i storstadsområden och/eller attraktiva kust- och skärgårdsområden. Här är trycket på att ansluta sig till kommunalt VA i så kallade omvandlingsområden (fritidshusområden som blir helt eller delvis permanentboende) stort. Vidare är värdet på fastigheterna högt och det är lättare att ta ut anläggningsavgifter som i högre grad täcker kostnaden för anslutning.

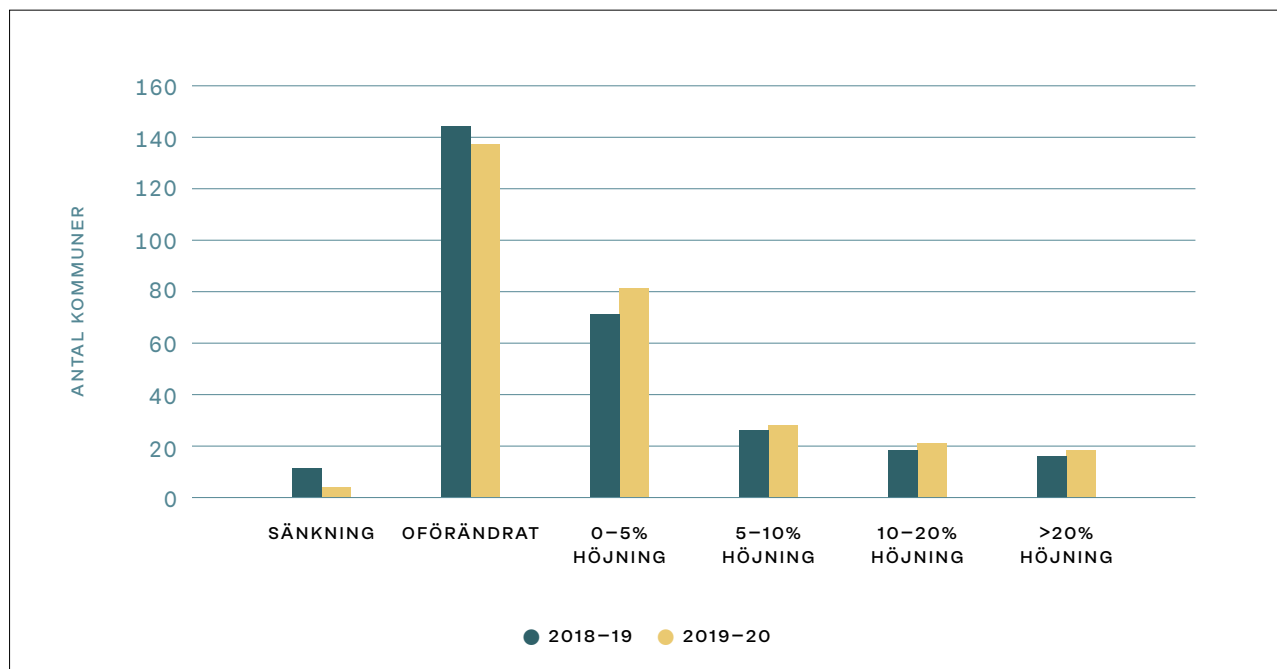

Det bör återigen framhållas att valet av nivå på anläggningsavgift och därmed finansieringsgrad för att täcka anslutningskostnader är upp till varje enskild kommun.

Hur har anläggningsavgifterna förändrats 2020? I figur 6 visas hur kommunerna ändrat sina anläggningsavgifter för en normalvilla innevarande år.

↓ Figur 6

Förändring av anläggningsavgifter för typhus A (normalvilla) i Sveriges kommuner 2018-2019 respektive 2019-2020. Antal kommuner som förändrat inom angivet intervall.

Likt tidigare år har ett stort antal kommuner valt att lämna sina anläggningsavgifter oförändrade, andelen har minskat något jämfört med förändringen mellan år 2018 och år 2019. Förändringen är dock liten. Ett mindre antal kommuner gör kraftigare höjningar, och det är därför det finns en viss ojämnheter i anläggningsavgifternas utveckling. En trolig förklaring är att en ny situation med många nya anslutningar snabbt tvingar kommuner att se över avgifternas täckningsgrad.

För de flesta kommuner är intäkterna från anläggningsavgifter fortfarande en mindre del av de totala VA-intäkterna. På grund av detta väljer många kommuner att ligga kvar på anläggningsavgifter med lägre täckningsgrad. Det finns dock ett ökande tryck på nya anslutningar till kommunalt VA, både på grund av nyexploateringar och utbyggnadsområden (befintliga områden som får kommunalt VA). Det är viktigt att notera att de prognoser på öknings av bruksavgifter som presenteras i rapporten *Investeringsbehov och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp* och citeras ovan bygger på antagandet att kostnaden för ökat antal exploaterings- och utbyggnadsområden finansieras genom anläggningsavgifter. För kommuner som väljer att finansiera en större del av denna kostnad med bruksavgifter innebär det en ökning utöver den nationella prognosen. Det är därför viktigt att alla kommuner ser över framtida behov av nya anslutningar och analyserar vilken effekt det får på ekonomin utifrån dagens taxenivåer.

Organisation och beslutsprocesser

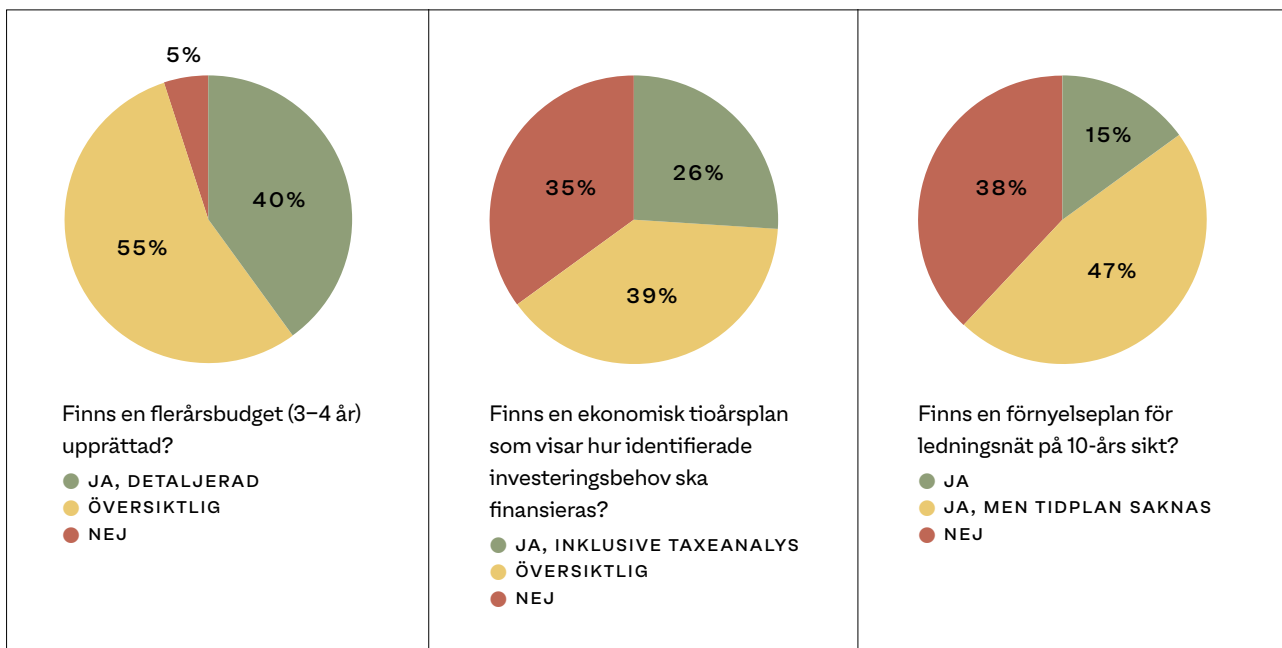
Det finns två möjliga delförklaringar till varför taxorna inte stigit i takt med de behov av investeringar som nationella analyser visar på: alltför svaga VA-organisationer samt otillräcklig ägarstyrning. Dessa båda aspekter är nära sammankopplade. De är särskilt framträdande för mindre organisationer, det vill säga små kommuner med VA i egen regi. Dock ska det noteras att de senaste årens undersökningar för hållbarhetsindex även visar svagheter i planering och projektgenomförande för större kommuner.

I kommuner med mindre än 20 000 invånare, det vill säga en majoritet av Sveriges kommuner, arbetar tre personer i snitt inom ledning, utredning, planering och beställarfunktioner⁷. I de flesta av Sveriges kommuner är det alltså inte fler anställda som hanterar all planering, projektering av investeringar och ledningsfunktioner. Dessa små organisationer får svårt att genomföra investeringar, oavsett om budget finns eller ej.

Resultatet av Svenskt Vattens hållbarhetsindex för 2019 visar, liksom tidigare år, på bristen av långsiktig planering. Tre frågor i undersökningen behandlar specifikt den långsiktiga planeringen för ekonomi och investeringar. Figur 7 nedan presenterar resultatet för samtliga 171 kommuner som deltog i undersökningen år 2019.

---

⁷ Källa: VASS drift 2018, råmaterial

Diagrammen i figur 7 är exempel på frågor där en kommun behöver ha ett grönt resultat för att göra analyser av investeringsbehov och taxeutveckling över tid. Det finns fler exempel på liknande resultat från hållbarhetsindex som alla pekar på samma brist. Att så många saknar dessa analyser innebär att det i många kommuner saknas ett långsiktigt strategiskt arbete med att förvalta anläggningstillgångarna. Det innebär också att det saknas verktyg för en dialog mellan VA-organisationens ledning och de politiska beslutsfattarna kring behov av taxehöjningar. Denna dialog är helt central.

De senaste årens taxeundersökningar och resultaten från hållbarhetsindex indikerar att de långsiktiga behoven för att upprätthålla VA-tjänster inte uppmärksammas och behandlas politiskt i kommunerna. Liksom tidigare år anger närmare en tredjedel av kommunerna i årets taxeundersökning att taxan inte behandlas i kommunfullmäktige varje år. Det är ett rimligt mål, och en del av god ägarstyrning, att taxan diskuteras och behandlas av beslutsfattare varje år. En annan slutsats från årets undersökning liksom tidigare års taxeundersökningar är att det finns kommuner där taxe- och budgetprocess är separata processer. Även i år anger ett tiotal kommuner att skattemedel tillförs efter ett aktivt politiskt beslut, samtidigt som ett antal kommuner (cirka 40 kommuner) anger att taxemedlen inte täcker kostnaderna. Svaren antyder att skattemedel tillförs utan ett aktivt politiskt beslut i var tionde kommun, vilket kan bero på att budget- och taxebeslut inte är integrerade i samma process.

Det kan finnas olika förklaringar till att så inte sker, som att taxan höjs med index eller att VA-huvudmannen i enlighet med 34 § Vattentjänstlagen getts rätt att bestämma avgifternas belopp enligt beräkningsgrunder i kommunens taxeföreskrifter. Det kan även dock indikera att långsiktig finansiering av VA och behov av taxehöjningar inte är föremål för en årlig analys och politisk diskussion.

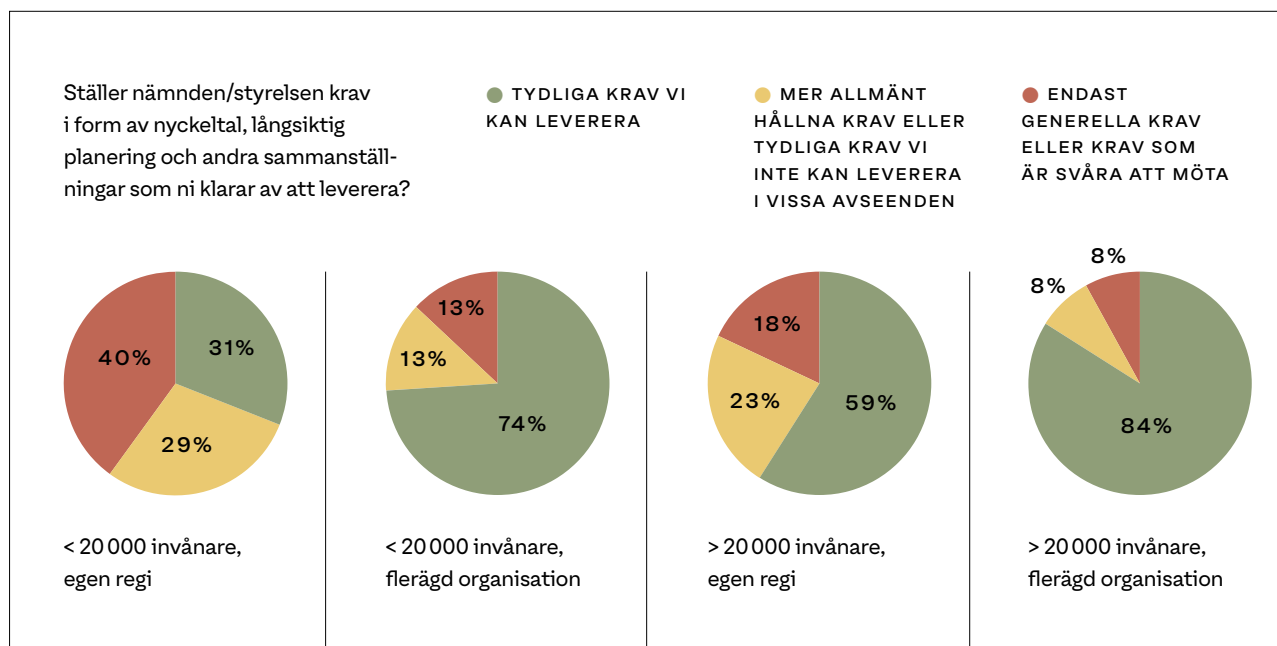
En stark ägarstyrning (där kommunfullmäktige ytterst representerar ägandet) har i fler studier⁸ visat sig vara nyckeln till en välfungerande VA-verksamhet. Beslut kring investering och taxa är en central del av detta. Hållbarhetsindex inkluderar en fråga avseende krav från ägarna och resultatet från 2019, se figur 8, som indikerar att det

↑ **Figur 7**

Resultat för långsiktig ekonomisk planering i Svenskt Vattens hållbarhetsindex 2019 (fördelning mellan 171 deltagande kommuner).

⁸ Betydelsen av ägarstyrning inom VA-verksamhet behandlas bl.a. i två rapporter från Svenskt Vatten Utveckling (SVU); SVU 2017-15 och SVU 2013-13

kan finnas brister i detta avseende. Bristerna är särskilt vanliga i mindre kommuner som bedriver VA i egen regi (och inte tillsammans med andra kommuner i flerägdd organisation).

Resultatet visar framförallt på att mindre kommuner som bedriver VA i egen regi arbetar utan tydliga krav eller krav de inte kan leva upp till. En följd av en bristfällig diskussion om vilka långsiktiga krav ägarna ställer på verksamheten tenderar att istället bli en diskussion kring taxan såsom "hur många procent kan vi höja?" och hur mycket höjer grannkommunerna?". Snarare bör diskussionen utgå utifrån behov, långsiktig hållbarhet och kostnadseffektivitet. Ett viktigt led i att börja adressera investeringsbehoven strategiskt är därför starkare VA-organisationer som kan leverera analyser och genomföra projekt samt en starkare ägarstyrning.

För att klara de ökade investeringarna krävs dock inte bara större budget. VA-organisationerna behöver även kunna planera och genomföra investeringsprojekt långsiktigt. Resultatet från såväl hållbarhetsindex som studier finansierade av Svenskt Vatten Utveckling visar att de kommunala organisationerna för VA-tjänster har god kapacitet för drift, men behöver stärkas för att säkra tjänsternas långsiktiga hållbarhet. Det handlar dels om att ha kapacitet för planering, strategier och åtgärdsprogram. Även den kommunala beställarrollen (utredning-upphandling-projektledning-byggledning) behöver stärkas.

Förstärkta organisationer med fler anställda, och inte minst fler organisationer där kommuner samverkar, leder till större kapacitet att planera och genomföra investeringar samt ett enklare framtagande av underlag för politiska beslut. När starkare organisationer med kapacitet att investera enligt behov skapas kommer förmodligen taxehöjningarna börja närma sig den nivå som motsvarar de verkliga investeringsbehoven.

↑ Figur 8

Resultat för frågan "Ställer nämnden/styrelsen krav i form av nyckeltal, långsiktig planering och andra sammanställningar som ni klarar av att leverera" i Svenskt Vattens hållbarhetsindex 2019.

Dialog och uppföljning om taxan i kommunerna

Det är viktigt att varje år föra en dialog internt och med kommunens beslutsfattare om behovet av investeringar, förstärkningar av organisationen samt göra analyser och långsiktiga prognoser av budgetbehov och taxeutveckling.

Taxan är viktig att diskutera, men kommunens taxeförändring bör inte analyseras isolerat. Det viktigt att analysera förklaringar till en taxa som är högre än snittet. Vidare bör taxeförändringar diskuteras utifrån behov och inte endast i form av procentuell förändring.

Både Taxerapporten och hållbarhetsindex är utmärkta verktyg för översikten av utmaningar för kommunal VA. Kommuner som genomfört hållbarhetsindex får tillgång till analysverktyg i form av översiktligt resultat, detaljerat resultat samt autogenererade kommun- och planeringsrapporter. Dessa kan användas som underlag för att:

- Analysera nödvändiga åtgärder på kort, medellång och lång sikt för att säkra långsiktigt hållbart VA.
- Använd resultatet som underlag vid översyn av investeringsbehov, långsiktig ekonomisk planering och taxa.
- Se över samverkansmöjligheter med grannkommuner utifrån resultaten.

Denna rapport syftar till att fungera som beslutsunderlag i dialog med politiker och tjänstepersoner genom att särskilt lyfta fram behovet av långsiktiga investeringsplaner och starka funktioner för planering och projektgenomförande.

På Svenskt Vattens hemsida kan du hitta en fil med samtliga kommuners bruks- och anläggningsavgifter för typhus A och typhus B. Gå till: <http://www.svenskvatten.se/vattentjanster/organisation-och-juridik/va-statistik/taxeundersokning/>

På hemsidan finns även fördjupande texter om taxor och ekonomi i VA-chefens verktyglåda samt forskningsrapporter och sammanfattande resultatrapporter för hållbarhetsindex.

Svenskt Vatten AB

POSTADRESS BOX 14057, 16714 Bromma

BESÖKSADRESS Gustavslundsvägen 12, 16751 Bromma

TELEFON 08-506 002 00

E-MAIL svensktvatten@svensktvatten.se

www.svensktvatten.se

Svenskt
Vatten